SWEDISH ECONOMIC FORUM REPORT 2012

ENTREPRENÖRSKAP, NORMER OCH KONJUNKTURCYKLER

POLICYSAMMANFATTNING

© Entreprenörskapsforum, 2012
Foto:, iStockphoto, StockXchng
Grafisk form och produktion:Entreprenörskapsforum
Tryck: Örebro universitet

ENTREPRENÖRSKAP, NORMER OCH KONJUNKTURCYKLER

Entreprenörskap: En väg ur krisen?

Världen går 2013 in i sitt sjätte krisår. Med undantag för en viss återhämtning 2010 har krisen snarast förvärrats i en rad länder. Grekland står på randen av en statsfinansiell bankrutt, andra länder brottas med skenande arbetslöshet, vikande efterfrågan, låg tillväxt och en försämrad statsfinansiell situation. Diskussionen om hur den negativa trenden ska kunna vändas har främst fokuserat på traditionell makroekonomisk stabiliseringspolitik, dvs penning- och finanspolitik, samt hur särskilt finansmarknaderna ska kunna regleras för att minska risken för framtida systemiska risker. Grunden för ekonomisk tillväxt handlar dock om förutsättningar för företagande, nytt såväl som existerande, och deras förmåga att genom ett kontinuerligt förnyelsearbete bevara och stärka sin konkurrenskraft.

Utifrån dessa utgångspunkter ställs i årets Swedish Economic Forum Report tre övergripande frågor:

1. Samvarierar entreprenörskap systematiskt med konjunkturcykeln och i sådana fall hur? Föregår eller följer förändringar i entreprenörskap konjunktursvängningar, är dessa pro- eller kontracykliska? Skiljer det sig mellan olika typer av entreprenörskap?

2. Är entreprenörskapets nivå en funktion av dagens entreprenöriella miljö (institutioner) eller är det snarare normer, som rotats sedan lång tid tillbaka, som styr entreprenörskapets inriktning och omfattning?

SUCCESS
FAILURE

3. Går det att bedriva en kontracyklisk entreprenörskapspolitik? Kopplat till detta analyseras om konjunktursvängningar påverkar entreprenörskapet tillfälligt, utsträckt över tiden (persistent) eller permanent. De största möjligheterna för en kontracyklisk politik finns då effekterna är utsträckta men inte permanenta.

Den makroekonomiska bakgrunden

Rapporten ska ses mot bakgrund av att penningpolitiken förefaller ha nått vägs ände, vilket sammanfaller med att en efterfrågestimulerande finanspolitik blockeras av svaga statsfinanser. Hur kommer då entreprenörskapet in i denna makroekonomiska bild? Schumpeter, liksom andra samtida tänkare, ansåg att ekonomisk utveckling skedde i långa vågor med innovation och teknologisk förändring som den chock som satte igång vågrörelsen. Innovation anses i sin tur vara en hörnsten i ekonomisk tillväxt. Det var alltså ekonomins utbudssida som stod i fokus i dessa tidiga analyser av förändringar i den ekonomiska aktiviteten.

Tekniska genombrott och de därpå följande innovationerna kan påfallande ofta härledas till entreprenörskapet, visserligen många gånger i samarbete med andra aktörer. Hur entreprenörskapet påverkar, och påverkas av, konjunkturcykeln har dock knappt studerats. En rad andra variablers effekt och samvariation med densamma har dock belysts i mängder av analyser och rapporter.

Entreprenörskap, konjunkturcykeln och normer: Vad säger forskningen?

Vem blir entreprenör och varför?

Entreprenörskapslitteraturen har identifierat ett antal monetära (vinster och inkomster) och icke-monetära (problemlösning, frihet) faktorer som förklaring till att individer väljer att starta företag. Baumol (1990) påpekade att institutionerna styr vilken typ av entreprenörskap som utvecklas. Ofta skiljer sig dessa institutioner också mellan utvecklade länder. I en intressant artikel skiljer Acemoglu m fl (2012) på de övergripande institutionella skillnader som präglar de skandinaviska välfärdsstaterna och mer renodlade marknadsekonomier med USA som exempel. Först konstaterar författarna att amerikaner arbetar mer, är mer entreprenöriella och riskbenägna samt i högre utsträckning har bidragit till den globala teknologiska utvecklingen. Det senare illustreras med antalet kvalificerade patent per invånare. USA står för utvecklingen av spjutspetsteknologi medan skandinaverna mer kan karaktäriseras som imitatörer. Medelamerikanens inkomst är också högre, men samtidigt har inte denne tillgång till samma välfärdssystem som

genomsnittsskandinaven. Inkomstspridningen och fattigdomen är också större i USA. De skandinaviska välfärdssystemen bygger delvis på att andra länder står för den globala teknikutvecklingen som skandinaverna i sin tur kan tillgodogöra sig. Institutioner är följaktligen avgörande.

Entreprenörskap i olika konjunkturfaser

Givet att institutionerna styr entreprenörskap och att dessa varierar mellan länder finns det skäl att förvänta sig länderspecifika mönster vad gäller relationen mellan konjunkturfluktuationer och förändringar i entreprenörskap. Baserat på en analys av OECD-länderna under en dryg 30-årsperiod konstaterar Simon Parker (kapitel 2) att nivån på entreprenörskapet vid en konjunkturchock kan påverkas under lång tid (persistent) men sällan blir permanent och att det kan finnas betydande skillnader mellan länder. Men den övergripande slutsatsen är att det finns utrymme för en ekonomisk politik som kan påverka graden av nyföretagande över konjunkturcykeln. Precis som för andra stabiliseringspolitiska åtgärder är svårigheten att pricka in dessa åtgärder tidsmässigt. Vid mer utdragna kriser, som den nuvarande, minskar dessa svårigheter men istället begränsas politiken av andra restriktioner, inte minst statsfinansiella.

I den framväxande forskningen på detta område visas att ett ökat entreprenörskap följs av en konjunkturuppgång omkring ett till två år senare. Dynamiken följer en Schumpeteriansk kreativ förstörelseprocess där ny teknik eller en innovation leder till att företag konkurreras ut från marknaden, därefter ökar entreprenörskapet och så småningom kan en konjunkturuppgång noteras. Orsakssambanden är svårare att utreda, ofta går det åt båda hållen (nyföretagandet påverkar konjunkturen som också påverkar nyföretagandet), men det tidsmässiga förloppet pekar starkt på att en ökning i entreprenörskapet föregår en ökning i BNP och en minskad arbetslöshet.

Det förefaller också klart att olika typer av entreprenörskap samvarierar med olika faser i konjunkturcykeln. Tim Lamballais Tessensohn och Roy Thurik (kapitel 3) skiljer mellan entreprenörskap i konjunkturens nedgångsfas (recession push effect) och i positiva faser (entrepreneurial pull effect). Det har att göra med olika typer av nyföretagande: det möjlighetsbaserade testar en möjlighet på marknaden medan det nödvändighetsbaserade entreprenörskapet startas pga arbetslöshet. Utan att gå in på kausaliteten visas också att innovativt och möjlighetsbaserat entreprenörskap i mycket tidiga faser föregår förändringar i konjunkturcykeln, vilket är en utvidgning av tidigare studier som berört unga företag snarare än nya. Det stöder tidigare resultat. Sambandet är svagare eller obefintligt för nödvändighetsbaserat entreprenörskap med undantag för krisperioden 2007-2011. Då visas att en ökning av nödvändighetsföretagande sammanfaller med en försvagning i konjunkturen och en uppgång i arbetslösheten.

För Sveriges del visar Andersson (kapitel 5) att entreprenörskapet föll kraftigt före och under 1990-talskrisen, men att det nödvändighetsbaserade steg (kontracykliskt) mellan 1993 och 1994 för att därefter falla men fortfarande överskrida det möjlighetsbaserade fram till millenniumskiftet (exklusive jordbruk och gruvnäringar). Endast entreprenörskapet i tjänstenäringarna återhämtade sig något men nivåerna förblev låga. Även under senare hälften av 2000-talet var nivåerna lägre än före 1990-talskrisen, särskilt för det möjlighetsbaserade entreprenörskapet, vilket indikerar en betydande varaktighet av konjunkturnedgången 1991-1993.

Sammanfattningsvis bör understrykas att forskning kring sambanden mellan entreprenöriell aktivitet och konjunkturförändringar är i sin linda. De empiriska resultaten visar att olika typer av entreprenörskap påverkar, och påverkas av, olika faser i konjunkturcykeln. Likaså framgår att globalt – i detta fall definierat som OECD-länderna – förefaller kausaliteten gå från förändringar i entreprenörskap till konjunktursvängningar men att länderspecifika effekter gör att resultaten är mer diffusa på nationsnivå. Ett skäl kan vara skillnader i lagar och regelverk, ett annat att det förekommer ländervisa skillnader i de entreprenöriella normerna.

Natura non facit saltum: Entreprenöriella normer

En av nationalekonomins förgrundsgestalter, Alfred Marshall (1920), hävdade att natura non facit saltum (naturen gör inga språng) gäller, ekonomin utvecklas trögt. Samtidigt sker kontinuerligt språng i samhället, åtminstone sett över en längre tid. Det kan handla om krig, genomgripande teknologiska förändringar och ekonomiska krascher. Frågan är om de entreprenöriella aktiviteterna påverkas av sådana förändringar? Det intressanta med starka normer är hur de påverkar utrymmet för snabba förändringar genom en aktiv ekonomisk politik.

I två av rapportens kapitel visas på betydande regionala skillnader i entreprenörskap, trots att dessa regioner lyder under samma övergripande lagar och regelverk. För Sveriges vidkommande illustreras dessa skillnader i Figur 1.

Dessa skillnader har funnits under åtminstone ett par decennier (kapitel 5). Ett ännu starkare mönster framtonar i Tyskland där de regioner som var entreprenöriella 1925 ännu idag dominerar entreprenörskapet (kapitel 4). Det gäller också östra Tyskland som trots krig, och under DDR-tiden ett intensivt motarbetande av entreprenörskap under åtminstone 40 år inklusive kollektivisering, där samma regioner som står för entreprenörskapet under 2000-talet gjorde det 1925.

Resultaten tyder på starka underliggande normer som inte låter sig rubbas ens av mycket stora omvälvningar. Även bortsett från så dramatiska händelser som i forna Östtyskland förefaller regionspecifika faktorer som bottnar i interaktion mellan lokala/regionala politiker och näringsliv, samt olika återföringsmekanismer

och lärande, att leda till långsiktiga skillnader i såväl synen på entreprenörskap som i entreprenöriella aktiviteter.

FIGUR 1. Skillnaden i nyföretagande i svenska kommuner 2007 (per 10 000 invånare 16-64 år)

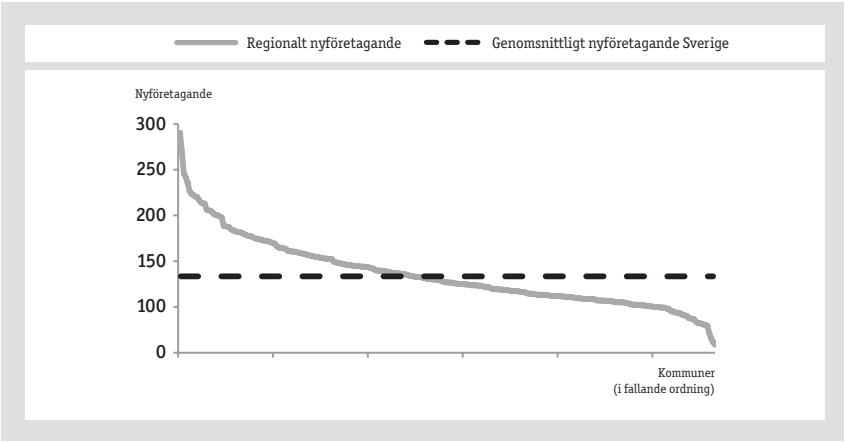

Källa: Swedish Economic Forum Report 2012, Figur 1, kap 5.

Den korta sikten: En politik för att stabilisera konjunktursvängningar

Tre av de fyra kapitlen i rapporten fördjupar sig i sambandet mellan förändringar i entreprenörskapet och i konjunktursvängningarna. I samtliga kapitel konstateras att entreprenörskapet är en avgörande faktor för en ekonomis eller regions utveckling genom att bidra till förnyelse, innovation och sysselsättningstillfällen. Entreprenörskapet styrs av såväl kort- som långsiktiga faktorer, och det kan finnas skäl att diskutera de ekonomisk-politiska insatserna utifrån olika tidsperspektiv. Konjunktursvängningar kan i detta sammanhang föranleda åtgärder som förväntas ha en mer kortsiktig effekt.

En entreprenörskapspolitik för att parera konjunktursvängningar kan, baserat på analysen i de följande kapitlen, sammanfattas på följande sätt:

- Uppgångar i det möjlighetsbaserade nyföretagande föregår en konjunkturuppgång och bör kunna användas för att förutsäga konjunktursvängningar. Vidare förefaller konjunktursvängningar ha varaktiga effekter på denna typ av entreprenörskap, vilket innebär att det finns utrymme för ekonomisk-politiska insatser.

- Stabiliseringspolitiska åtgärder bör inriktas på finansieringsinsatser som tydligt fokuserar på nedgångsfaser i konjunkturen. Dessa bör utgå från olika ekonomiers specifika förutsättningar och kan omfatta statliga lånegarantier, riskkapitalinsatser i samarbete med privata aktörer, men dock inte enbart offentligt riskkapital. Vidare bör det noga övervägas om större, befintliga företag, som ofta har en starkare förhandlingsposition, är den viktigaste målgruppen när olika typer av restriktioner på kapitalmarknaderna ska avhjälpas. Snarare bör fokus läggas på de mindre företagen.

- En kris leder ofta till krav på nya regleringar. En del av dessa är motiverade men behovet av att visa handlingskraft får inte överskugga problemen med en ökad regleringsbörda som hämmar företagandet. Det upplevda administrativa krånglet som följer av ökade regleringar har visat sig vara starkt hämmande för entreprenörskap.

- Arbetslöshetsförsäkringen bör utformas så att incitament att söka sig till nya verksamheter, inklusive företagande, inte dämpas. En allt för generös ersättning innebär att individer riskerar hamna i arbetslöshet under lång tid.

- Det s k nödvändighetsbaserade entreprenörskapet är kontracykliskt så tillvida att det ökar i samband med konjunkturnedgångar. Utfallet av detta är i regel sämre än det innovativa, möjlighetsbaserade entreprenörskapet. Ett tidsbegränsat och väl avvägt sysselsättningsstöd kan dock positivt påverka detta företagande, liksom kvalificerad rådgivning. Erfarenheterna skiljer sig radikalt mellan olika länder, vilket beror på hur dessa system utformats.

- Det är också viktigt att andra offentliga insatser, som t ex offentlig upphandling, inte avvecklas under en kris utan fortsätter på samma nivå. Däremot kan det pga svårigheter att bedöma när effekterna av sådana åtgärder infaller i tid, inte användas som ett konjunkturreglerande instrument.

- Övergripande bör målet vara att skapa goda förutsättningar för ett kvalitativt och tillväxtorienterat entreprenörskap snarare än ett kvantitativt. Det förutsätter goda generella villkor för entreprenörskapet.

Den långa sikten: Att bygga entreprenöriella normer

Att förändra en norm eller en entreprenörsskapskultur tar lång tid. På motsvarande sätt kan det förväntas att kollapser i sådana kulturer tar lång tid att återställa. Sveriges omvandling från en entreprenöriell och innovativ ekonomi i slutet av

1800- och början av 1900-talet, till att domineras av storföretag och uppbyggnaden av en offentlig sektor, kan illustrera trögheten i dessa processer. Det var först under 1990-talets IT-hype som Sverige återigen fick en internationell status som en entreprenörsdriven ekonomi.

Institutionella reformer för att uppmuntra entreprenörskap och innovation tränger således igenom först på lång sikt och samverkar med informella institutioner. Normer och värderingar förefaller ärvas mellan generationer, vissa forskare hävdar att den relevanta tidsskalan för informella institutioner uppgår till århundraden snarare än årtionden.

Det innebär inte att en sådan politik är mindre angelägen. Tvärtom kan den ses som ett slags friskvård i förebyggande syfte att göra Sverige mer uthålligt inför en allt större rörlighet bland företag och individer. Just beständigheten i entreprenörskapets geografi över tid och dess mönster under ekonomiska chocker (som kraftiga konjunktursvängningar) talar för att regional entreprenörskapskultur är en viktig och ekonomiskt betydelsefull faktor för stabilitet.

Utbildningsinsatser för att belysa entreprenörskapets roll kan vara ett sätt att bidra till en långsiktig entreprenöriell norm, liksom förekomsten av förebilder. Likaså förefaller medverkan av entreprenörer i såväl utbildning som i andra (politiska) sammanhang vara något som påverkar synen på och normerna kring entreprenörskap.

Policyåtgärder och deras förväntade regionala effekter bör sättas i relation till den regionala kontext och entreprenörskapskultur i vilken åtgärderna utformas och implementeras. En politisk strategi byggd på att en och samma modell passar alla är sannolikt ineffektiv. Samtidigt kan det inte förväntas att regionerna själva klarar av att införa en entreprenöriell kultur utan stöd från en nationell politik som främjar entreprenörskap och innovation.

Sammanfattningsvis tyder resultaten på att det finns utrymme för policyåtgärder som på kort sikt kan bidra till att dämpa effekterna av en konjunkturnedgång, dvs att göra entreprenörskapspolitiken kontracyklisk, men att det finns betydande landspecifika skillnader som måste beaktas vid politikens utformning. På längre sikt kan etablerandet av en entreprenöriell norm bidra till att mildra effekterna av ekonomiska störningar. Samtidigt betonar de medverkande rapportförfattarna att man fortfarande rör sig på förhållandevis osäker mark och att slutsatserna behöver understödjas med ytterligare forskning.

Årets Swedish Economic Forum Reports kapitel är författade på engelska. Du finner en svensk sammanfattning av samtliga kapitel i det inledande avsnittet sammanställt av Pontus Braunerhjelm.

Ta del av rapporten i sin helhet på följande länk:
www.entreprenorskapsforum.se/publikationer/sefr

Författarna

PONTUS BRAUNERHJELM

Pontus Braunerhjelm är VD för Entreprenörskapsforum och professor i nationalekonomi vid KTH. Han var tidigare huvudsekreterare i regeringens Globaliseringsråd. Under många år har han forskat kring frågor rörande entreprenörskap, innovation och småföretag samt deras betydelse för industriell dynamik och ekonomisk tillväxt.

MARTIN ANDERSSON

Martin Andersson, professor CIRCLE Lunds universitet och Blekinge Tekniska Högskola, BTH. Hans forskning fokuserar på länkar mellan plats, innovation och handel. Det lokala och internationella entreprenörskapet är en viktig aspekt inom detta forskningsfält.

MICHAEL FRITSCH

Michael Fritsch är professor i nationalekonomi vid Friedrich Schiller University Jena, Tyskland. Han är även verksam vid German Institute for Economic Research (DIW Berlin), Max Planck Institute for Economics och Halle Institute for Economic Research (IWH), Tyskland. Han är biträdande redaktör för Small Business Economics och har publicerat ca 50 artiklar i ledande vetenskapliga tidskrifter inom områdena ekonomisk geografi, regional ekonomi och entreprenörskap.

SIMON C PARKER

Simon C Parker är docent i entreprenörskap vid Richard Ivey School of Business, Kanada. Han är även knuten till Institute for the Study of Labor, IZA, i Bonn, Tyskland, och Amsterdam Center for Entrepreneurship, Nederländerna. Han har redaktionella uppdrag åt tidskrifterna Journal of Business Venturing, Journal of Small Business Economics och Journal of Economics & Management Strategy. Innan han kom till Ivey, var Simon Parker professor i nationalekonomi vid Durham Business School, England. Han har publicerat 70 referee-bedömda artiklar i ekonomi, entreprenörskap och management och har redigerat flera böcker om entreprenörskap.

MICHAEL WYRWICH

Michael Wyrwich är forskningsassistent vid Friedrich Schiller University Jena, Tyskland. Han har en PhD i nationalekonomi och inriktar huvudsakligen sin forskning mot nya företag, med särskilt fokus på företagskultur.

TIM LAMBALLAIS TESSENSOHN

Tim Lamballais Tessensohn är forskningsassistent vid Erasmus University of Rotterdam. Han har en kandidat- och masterexamen i ekonometri och är redaktör för MET Medium EconometrischeToepassingen.

ROY THURIK

Roy Thurik är professor i nationalekonomi och entreprenörskap vid Erasmus University i Rotterdam och professor i entreprenörskap vid Free University i Amsterdam. Han är vetenskaplig rådgivare på Panteia/EIM Business and Policy Research i Zoetermeer, Nederländerna och gästprofessor vid GSCM-Montpellier Business School, Frankrike. Han är även knuten till Tinbergen Institute for Economic Sciences och Erasmus Research Institute for Management. Han har publicerat nästan 200 vetenskapliga artiklar i ledande internationella akademiska tidskrifter och böcker.

Vid utgången av 2012 söker världens ledande ekonomier och starkaste regioner fortfarande en väg ut ur långsam tillväxt och recession. Konventionell penningpolitik har ersatts av mer okonventionella åtgärder såsom kvantitativa lättnader med osäkert utfall på lång sikt, och finanspolitiken begränsas antingen av olika politiska låsningar (t.ex. USAs budgetstup) eller krav på åtstramningsåtgärder (inom EU). Kan entreprenörskap vara en väg ut ur denna politiska återvändsgränd?

Frågan tas upp i Swedish Economic Forum Report 2012. Nya rön om hur entreprenörskap påverkar, och påverkas av, olika faser av konjunkturcykeln presenteras. Vikten av en entreprenöriell kultur och dess normer samt hur dessa samverkar med konjunkturen, undersöks också genom en detaljerad analys av regionala data för Tyskland och Sverige. Slutligen diskuterar rapporten hur den ekonomiska politiken kan dra nytta av dessa nya insikter om sambandet mellan entreprenörskap, konjunktur, arbetslöshet och normer.

Författarna till Swedish Economic Forum Report 2012 är **Martin Andersson**, professor Lunds universitet, **Pontus Braunerhjelm** (red.), vd Entreprenörskapsforum och professor vid KTH, **Michael Fritsch**, professor University of Jena, **Tim Lamballais Tessensohn**, forskningsassistent, Erasmus University, **Simon Parker**, docent Richard Ivey School of Business, **Roy Thurik**, professor Erasmus University och **Michael Wyrwich**, PhD University of Jena.

FORSKNING NÄTVERK DEBATT
ENTREPRENÖRSKAPS FORUM

WWW.ENTREPRENORSKAPSFORUM.SE